

LA MÚSICA A VERDAGUER, VERDAGUER I LA MÚSICA

Maria GRATACÓS I MONLLOR

La música dins els poemes de Verdaguer

Presentació

La concepció que Jacint Verdaguer tenia de la música era plenament romàntica, i alhora platònica. La teoria de les esferes de Plató, que recull l'*Odissea* d'Homer i copia el primitiu cristianisme, apareix a la seva poesia. La seva visió de la religió, que difonia mitjançant la música, l'acosta al luteranisme i explica el seu interès pel món de la música. D'una banda, per la música coral —només cal recordar la relació amb l'Orfeó Català, i en especial amb el mestre Nicolau—. De l'altra, per la recuperació de la música tradicional —acompanyada o no de balls i instruments—, concepció romàntica, alhora que platònica. El seu romanticisme el dugué també a cercar una identitat, la del seu poble, amb la recuperació del passat històric, que s'emmiralla en Grècia. Per això no és gens estrany trobar dins la seva poètica tot un seguit d'elements musicals com himnes, goigs, càntics, corrandes, cobles, cançons de gesta, cançons, etc.

I. Concepció platònica

1.0. Els músics divins

A la tradició grega es parla de la lira i de la cítara com a instruments divins, Verdaguer parlarà de l'arpa i de la cítara en les seves cites dels salms. La figura de l'aede que apareix dins la poesia i música grega també tindrà un lloc representatiu en la poètica verdagueriana. Els aedes, éssers divins inspirats per les muses, tenen una ànima que recorda la seva vida al món de les idees, entre els déus. En els següents fragments es recull aquesta concepció platònica de la música com a via de comunicació amb les divinitats.¹

Quan ja tingueren fora el desig de beguda i menjar / un herald
va posar en mans una *lira* molt bella a Femi, [...] i ell, les cordes
polsant, preludiava un bell càntic. / I [...] cantava el cantor glo-

1. «Els consells d'Atenea a Telèmac», *Odissea* (I, 150-325; 324-444), traducció de C. Riba. Barcelona: Editorial Alpha, 1953.

riós; i, en silenci seien ells, escoltant; [...] / Al cantor que els Déus inspiraven.

La música és un do diví i el cantor, un escollit dels déus que està inspirat per les muses:²

I crideu-me al **cantor divinal**, Demòdoc; / que el mogui el cor a **cantar-nos**. / I un herald anà pel **cantor divinal**. / I l'herald s'acostà, duent al digne **cantaire**, / que la **musa** estimà i li donava un bé i una pena: / va entenebrir-li els dos ulls, però li donava el **cant dolç**.

Verdaguer³ esdevé aede dins dels seus poemes:

[...] I amb **divinal cantúria** [...] / al tàlem entraré de nuviatge.
[...] / ¿Quina és eixa aucellada / que **canta** i vola entre ells, / i quines ses **cançons** sempre novelles?

[...] i passa els dits per los bords de l'**arpa** / quiscun llança una nota, **melodia** / que amb **melodies** cèliques s'enllaça, / murmurioses urnes que s'aboquen / barrejant sa corrent immaculada / de gemecs de neguit, **himnes** de festa / defalliments d'amor i crits d'hosanna. / Lo temple escolta i, amb la boca oberta, [...]

La imatge de la lira penjada que apareix a l'*Odissea* esdevé en Verdaguer una arpa:⁴

I l'herald s'acostà, duent el digne cantaire, [...] / Per ell Pontò-nous posà una cadira clavada de plata / enmig dels convidats, adossada a l'alta columna, / I a la clavilla penjà la seva **lira sonora**. / [...] el **cantor** per la Musa inspirat, escollí, de les **gestes**, / un cant, la glòria del qual llavors arribava al cel ample,

A l'Arbre diví / penjada n'és l'**Arpa**, / l'**Arpa de David**, / en Sion aimada. / Son **clavier** es d'or, / ses **cordes** de plata, / mes, com algun temps, / ja l'amor no hi **canta**, / que hi fa set gemecs / de dol i enyorança. [...] / —Angelets del cel, / despenjau-me l'**Arpa**, [...] / baixau-la, si us plau, / mes de branca en branca, / no s'enflören pas / ses **cordes** ni **caixa**. / Posau-la en mon pit, / que pugui tocar-la; / si ha perdut lo so, / l'hi tornaré encara;

2. «Presentació d'Ulisses als feacis», *Odissea* (VIII, 1586), p. 137-138.

3. «Volada de l'ànima», *Idil·lis i cants místics* (ed. Lluís Guarnier, Salamanca: Biblioteca Anaya, serie Textos españoles, 1965).

4. «Presentació d'Ulisses als feacis», *Odissea* (VIII, 1-586), traducció de C. Riba. Barcelona: Editorial Alpha, 1953. «L'arpa sagrada», *Idil·lis i cants místics op. cit.* en la n. anterior.

La música té el poder de commoure l'ànima. El cant mou la tristesa en l'ànima d'Ulisses:⁵

[...] quan llavors començava de nou, i a **cantar** l'excitaven / els pro-homs dels feacis, pel goig que prenién els versos, / altra vegada Ulisses, cobrint-se el cap, sanglotava.

Tal anava **cantant** el **cantor** famosíssim, i Ulisses / s'hi fonia, i el plor, regalant, li mullava les galtes. [...] / Tan llastimós era el plor que Ulisses dels ulls estil·lava / [...] que Demòdoc aturi la seva lira sonora,

També dins la poètica de Verdaguer trobem l'ànima que plora:⁶

Del riu de Babilònia en la vorada / deixí esclatar mon plor, / d'un salze verd penjant l'**arpa sagrada** / que va plorant com jo. / —**Canta'ts-en un**— me deia qui em desterra— / dels **càntics de Sion**.— / —¿Com **cantaria** en forastera terra / si mos amors no hi són?

Un dia d'abril / prenguéreu la **cítara** / per **cantar** als sants / suau **melodia**; / ploràreu sa mort, / **cantàreu** sa vida / i a vostre **cantar** / lo cel responia. / Mes no ploreu, no [...] / per veure a Jesús, [...] a Maria, / i als sants agràits a la vostra **cítara**. / També es trenca el Cor / d'una Verge Mare / que, escoltant los sons, / a l'ombra plorava:

La música és cabdal dins l'educació grega pel seu poder sobre l'ànima, té un efecte catàrtic, guaridor. A través del plor i del riure, l'ànima es recupera. El divinal cantor que els cors alegra dins l'*Odissea* també és l'aede o poeta diví que Verdaguer recrea:⁷

La meua **Arpa** d'or / que el món alegrava!

[...] i passa els dits per los **bordons** de l'**arpa** / Quiscun llança una **nota**, **melodia** / que amb **melodies cèliques** s'enllaça / murmurioses urnes que s'aboquen / barrejant sa corrent immaculada / de gemes de neguit, **himnes de festa**, / defalliments d'amors i crits d'hossanna. / El temple escolta i amb la boca oberta, [...] / **música divina** / desvetllant la natura endormiscada.

La dansa és expressió d'alegria i s'acompanya del cant i l'instrument musical:⁸

5. «El festí dels pretendents», *Odissea* (I, 324-444).

6. «Super flumina» i «Jesús Infant», *Idil·lis i cants místics*.

7. «L'arpa sagrada», *Idil·lis i cants místics*; «L'arpa». *Pàtria*, Barcelona: Edicions de 1984, 2002.

8. «L'arribada entre els feacis» (VI, 1-331) i «Presentació d'Ulisses als feacis» (VIII, 1-586), *Odissea*.

I els pretendents van girar-se a la **dansa** i al **cant** desitjable, / I s'hi van delectar, esperant que el vespre vingués.

[...] i sempre ens és benvingut un festí i la **lira** i les **danses** [...] / Doncs a veure, entreu en joc, **ballarins** de Feàcia, [...] / I va tornar l'herald, portant la **lira sonora** / a Demòdoc; el qual es posà en el mig, i el voltaven, / drets, uns minyons en la flor, campions en l'**art de la dansa**, / i amb els peus percuïen la **llicia divina**.

Mentre a Verdaguer la dansa és una cosa terrenal prohibida:⁹

d'on ve la **música de violins i flautes**, la qual, tot just ara m'adono que no és la del rossinyol i dels brancatges. [...] Ells es llancen febreros al remolí de les **ballades** [...]. Adéu-siau plaers del món, no us vull tastar.

1.1. *L'harmonia de les esferes*

L'harmonia de les esferes és el nom amb què es coneix el concepte que tenien els grecs de la música. Ells mateixos designaren aquesta teoria, que formulà Plató, recollí Pitàgores en els seus escrits i adoptà la societat de l'època:¹⁰

Hi ha entre els intèrprets platònics una doble música divina [...] una és a la ment eterna de Déu i l'altra en l'ordre i moviment dels cels [...]. Per ella **les esferes celestes i les òrbites produeixen una certa harmonia admirable**. D'ambdues hi ha participat el nostre esperit, abans de ser tancat dins els cossos; però en aquestes tenebres hom empra les oïdes com a petites esclatxes, i tots els sentits, i gràcies a aquests assoleix imatges d'aquella música incomparable. Mitjançant ells torna el record íntim i callat de l'harmonia de la qual abans gaudia [...] i [...] mentre la veritable música està tancada per la tenebrosa casa del cos [...] ell s'esforça [...] a imitar aquella (música) la possessió de la qual no pot gaudir.

El concepte es reflecteix a l'*Odissea* d'Homer, però dins la poesia de Verdaguer trobem aquest concepte adaptat a la seva concepció religiosa. Els astres en girar produïen una música celestial, Verdaguer recull la idea i l'empra com a imatge poètica en comparar els àngels als astres i els fa sonar:¹¹

9. «Festa major», *Pàgines autobiogràfiques, de la infantesa al sacerdoci*. Barcelona: Barcino, 1964.

10. M. FICINO, *Sobre el furor divino y otras escritos*. Barcelona: Antrophos, 1993, p. 19, trad. MGM.

11. «Des del Montseny», *Aires del Montseny*. Barcelona: Selecta, 1970. «L'herba de l'amor», *Idil·lis i cants místics*.

Vos voldria oferir tots los realmes, [...] / la música dels astres i harmonia, [...] / d'auells, d'homes i d'àngels les cantúries / i de totes llurs cítares los sons.

Àngels a voliors / l'enrotllen voladors / amb melodia, / d'abelles com eixam [...]

Segons aquesta teoria hi ha dues menes de música i dues menes d'instruments:¹²

Aquesta imitació és doble entre els homes. Uns imiten la **música celestial** pels ritmes de les veus i sons de diferents instruments. A aquests els anomenem [...] **músics lleugers** i gairebé populars. Altres [...] disposen a la inversa els peus i ritmes com a percepció i coneixement de la íntima raó. Aquests són en veritat els qui, inspirats per un esperit diví, fan brollar alguns poemes [...] amb un llenguatge [...] harmoniós. A aquesta darrera Plató anomena **música i poesia nobles**, la més poderosa imitadora de l'harmonia dels astres. [...] La poesia reproduïx certs sentiments [...] mitjançant els ritmes i moviments de les veus.

La música dels astres per a Verdaguer és la divina:¹³

—Dessota mos finestrals, / qui canta al so de la *lira*? / —Un
Chor d'àngels i de verges [...] / per sembrar flors i harmonies. /
La **Cançó** que va cantant / Mai la terra l'ha sentida:

II. Concepció romàntica

2.0. Elements romàntics

L'esperit romàntic de Verdaguer es reflecteix a través de nombrosos elements. D'una banda, el seu afany per recuperar el passat històric i la tradició, que el fa conrear temàtica històrica, al·lusions a elements del passat ideal, com l'edat mitjana. Al poema *Canigó*, per exemple, es parla de l'època del romànic, l'instrument medieval del salteri, l'oratori i els gèneres vocals monòdics com els cànctics i els himnes. Un passat ideal que contrasta amb el present que rebutgen els romàntics: «Dels romànics altars ja no queda rastre.» El seu esperit poètic empra imatges romàntiques recuperades de l'èpica, de la literatura medieval com la «Fontana sonora». També l'ús freqüent d'exclamacions és un tret estilístic propi del romàntic. Però, tornant al tema que ens ocupa, l'interès de Verdaguer per la música no només es refereix a l'enumeració d'instruments musicals, sinó també a conceptes musicals nous com «l'harmonia», que

12. M. FICINO, *op. cit.*, p. 19, trad. MGM.

13. «Mort de santa Gertrudis», *Idil·lis i cants místics*.

a més d'una idea platònica és un element essencial de l'època romàntica dins de la composició musical: «Per sembrar flors i **harmonies**,»¹⁴ També a l'estètica hi té un paper important: «A l'empènyer la porta de l'església, un fill de Nàpols eixerit passava, duent al coll una arpa tota plena d'**harmoniosa** música d'Itàlia.»

Així com l'harmonia de la naturalesa (els cants dels ocells, les flors, el paisatge, les muntanyes) impregna l'esperit del sentit harmònic de les esferes, el simbolisme de la poètica de Verdaguer té molts significats. L'arpa és per a Verdaguer l'instrument que l'acosta al passat històric, a la tradició musical més antiga i alhora té una forta simbologia religiosa. La religiositat és un altre dels trets romàntics al costat del nacionalisme. Dos elements que s'expressen a través de la cançó, dels càntics, de la música. El nacionalisme tracta, en definitiva, de recuperar tots els elements populars, de la terra, autòctons, tradicionals, com els cants, danses, tradicions, etc. propis d'un poble, mentre que l'esperit religiós del romàntic es refereix tant a la simbologia mística —es parla d'éssers mitològics, fabulosos, fantàstics— com a la concepció del geni creador que està inspirat pel diví. Una imatge que bé respon a la figura de Jacint Verdaguer.

2.1. *Música i natura: els ocells, les abelles, el vent*

El cant de la natura és una imatge romàntica. Els aucells, com a figura del cant ideal, són presents tothora entre les branques dels arbres, canten i refilen. A l'*Odissea* d'Homer hi apareix la verderola i als poemes de Verdaguer a més de la verderola, hi ha el rossinyol, la tórtora, la merla, el passerell i els «aucells/ets». La verderola:¹⁵

Filla de Pandareu, la **verderola cantaire** / Treu els seus dolços
cants quan torna la primavera, / Asseguda en el cim de les copes
fullades dels arbres, / I en **refilets** continus escampa sa veu que
ressona, [...]

El rossinyol:¹⁶

Lo traïdor del **rossinyol** / **canta** i refila, / amb **cançons** i **refilets** / tot ho espia.

Rossinyols dels salzes / **refileu** més dolç / que avui en mos
braços / reposa l'espòs.

—**Rossinyolet**, no **refiles** tan d'hora, / desvetllaries el Déu de l'amor; [...].

14. «L'arpa», *Pàtria*. Barcelona: Edicions del 1984, 2002.

15. «Conversa d'Ulisses i Penèlope», *Odissea* (XIX, 51-604).

16. «Rosalia», «Càntic de l'esposa», «La fugida a Egipte», «Plor de la tórtora», (Barcelona: Columna, 1995, *Idil·lis i cants místics*; «Fiat Voluntas Tua», *Flors del Calvari* i «A la mort de la meua mare», *Ayres del Montseny*, Barcelona: Joventut, 1901.

Refila el rossinyol, / refila al raig del sol / que a mi no em cova;

Lo *rossinyolet* s'és mort, / tres dies ha que no canta, / jo d'ací
me'n tinc d'anar, / que l'enyorament m'hi mata. **Cançó popular**

Lo *rossinyol* vos **canta** nit i dia, / jo us vull **cantar** de dia i de
nit, / vos **cantaré** lo jorn de l'alegria, / vos **cantaré** lo vespre del
neguit.

Lo *rossinyol* entre'ls arbres / ha **cantat** tota la nit, [...] / quines
passades tan fines / quin **refilar** tan bonic [...] / Dintre la casa
[...] / tan sols ma neboda hi [...] riu y **canta**, / y ses rialles y crits
/ bescambia ab **refilades** / lo *rossinyol* del jardí / ¿Per què'ls au-
cellets **refilan** / quan lo cor està tan trist? [...] / cantau *rossinyols*
y nins [...] / recordaume'l paradís.

La tórtora i la merla:¹⁷

Per esbargirme al front rosades perles; / Gronxen lo pi i l'ar-
boç, / Per mi **refilen tórtores i merles**,

El passerell i el colom:¹⁸

Com *passerell* que s'envellí en la molsa, [...] de **refilada** mu-
daré [...] l'angèlic **sistre** d'or polsaré.

[...] n'és d'un *colom* del cel / l'aleta hermosa / [...] si es posa
a **refilar** / místiques trobes.

I els aucells del bosc:¹⁹

Cantava l'*ocell* en lo verger de l'Amat. (Ramon Llull)

Los *aucellets* hi **canten** / primavera i tardor. / Ells **canten** d'a-
legria.

Tot cantant hi davallàvem / com dos aucells del bosc, [...] /
Los *aucellets* que hi **cantaven** / han parada sa **cançó**.

Aucellets d'eixa ribera, / **cantau**, aucellets, **cantau** / Qui po-
gués cantar amb vosaltres [...]

17. «A mon Déu», *Idil·lis i cants místics*.

18. «Als estels», «Plor de la tórtora», *Idil·lis i cants místics*.

19. «Santa Cecília», «Lo llit de flors», «Càntic de l'esposa», «Betharram», *Idil·lis i cants místics*. «Cant primer», *L'Atlàntida*, Barcelona: Biblioteca Selecta, 1965.

[...] *aucells* de ros plomatge, de *refilet* dolcíssim,

Un altre animal volador, l'*abella*:²⁰

Abella que voltes / Sos llavis en flor, / De *música* fes-li'n; /
De besades, no;

Un animal de terra, la *cigala*, que també canta:²¹

La *cigala* a l'estiu [...] / s'afanya a *refilar*, / i erta i penjada
als romanins d'una ala / sol a l'hivern brillar.

Altres elements de la natura també fan música: si bé segons la teoria de les esferes els astres feien música en girar, segons Verdaguer canta l'aurora, els àngels com les abelles, i el cor del poeta a les flors:²²

L'aurora coronava / son front amb místic raig / al cel *música*
dava, / Gentil florida de maig. / Mes, sents? És sa *veu dolça* / Que
et crida a prop seu: / Deixa ton niu de molisa; / Vine, *rossinyol*
meu.

2.2. *Recuperar tradicions: cançons populars, de bressol, cançons de balls i danses*

Als poemes de Verdaguer es fa palès el seu interès pels cants i balls populars. En molts dels poemes parla de l'enyor que sent de la gent de pagesia que es reuneix per dansar i cantar a la llum del sol, en plena natura, fins i tot alguns pelegrins que arriben a alguna ermita a fer aplec:²³

[...] d'on ve la *música de violins i flautes*, la qual, tot just ara
m'adono que no és la del *rossinyol* i dels brancatges. [...] Ells es
llancen febrsos al remolí de les *ballades* [...]. Adéu-siau plaers
del món, no us vull tastar [...]

Dins del cicle de cançons de la terra fa un recull de cançons de sega de l'època (i corrandes):

Els altres segadors / *responien a cor* / Adéu vila de Ripoll /
Entremig de dues aigües.

20. «Càntic de l'esposa», *Idil·lis i cants místics*.

21. «A mon Déu», *Idil·lis i cants místics*.

22. «A la mort de Josep Coll i Vehí», *Idil·lis i cants místics*.

23. «Cançons de sega», *Pàgines autobiogràfiques, de la infantesa al sacerdocí*. Barcelona: Barcino, 1964.

El segador **cantava**: / ara ve el temps de segar, / que els segadors
ja davallen, [...] per memòria

Brollau-ne **cançons**, / Sortiu-ne **corrandes**, / Com aucells del
niu / Tot batent les ales,²⁴

La cançó de bressol és un dels gèneres populars dels quals parla Verdaguer als
seus poemes i als quals posa lletra o recull de la memòria de la tradició oral:²⁵

Mentres Maria bressava i vestia / son ros i tendre Fillet que no
dorm, / perquè no plora, ni en terra s'enyora, / dolça li **canta** dol-
ceta cançó, / *No plores, no, manyaguet de la Mare, / no plores,*
no, que jo canto d'amor. / [...] Feu-li, aurenets, **cançons** d'a-
moretes; / fes-li música, gentil **rossinyol**; / si t'és poc fina ma fal-
da de nina, / baixen los àngels del Cel un bressol. [...]

El cant és un fet present dins la tradició familiar de la menestralia:²⁶

Oh! Ja hi **canten** i riuen amb la mare / Mos germanets més ros-
sos i bonics, / Ja se n'hi ve el meu pare / i aviat d'un a un tots mos
amics. [...] / A dojo allí, com en sa font beuria / l'amor, que a go-
tes m'endolceix lo cor; / llavors prou **cantaria**, / que ara sols és ma
refilada un plor [...] / Roses del cel, adéu-siau, encara / no vinc
d'entre vosaltres a **cantar** / mos tristos ulls, per ara, sols poden
aguaitar-vos i plorar.

La tècnica del cant també es contempla, i el sentiment i els cants:²⁷

Voleu que assege aquí les **refilades** / d'**aucell** del paradís, / [...]
amb sistre d'or feliç.

Vos **cantaré** lo jorn de l'alegria / [...] lo vespre de neguit / [...]
la [...] dolça cançó que he apresada.

Verdaguer no oblidava de recollir els instruments populars propis de la seva època:²⁸

Si l'un toca el violí, / l'altre toca la **guitarra**.

a més dels històrics:²⁹

24. *Ibidem*.

25. «Lo noi de la mare».

26. «Als estels», *Idil·lis i cants místics*.

27. «A món Déu», *Idil·lis i cants místics* i «Fiat Voluntas Tua», *Flors del Calvari*.

28. «La fugida a Egipte», *Idil·lis i cants místics*.

29. «Epíleg. Los dos campanars», *Canigó*. «L'arpa», «Al món», *Flors del Calvari*.

On és, oh soledat!, lo teu **salteri**?

Tot lo que tinc en tos encants pots vendre: / No m'enduc res
del teu bagatge trist; / de *trobador* la *cítara* em pots pendre [...]

2.3. *Sentit nacionalista. Recuperar el passat històric: l'èpica*

Els poemes èpics cantaven les excel·lències d'un passat històric esplendorós:³⁰

Doncs, ¿què us heu fet, superbes abadies, / Marcèvol, Serra-
bona i Sant Miquel, / i tu, decrèpit Sant Martí, que omplies /
aqueixes valls de **salms** i **melodies**, / la terra d'àngels i de sants
lo cel? / Doncs, ¿què n'heu fet, oh valls!, de l'asceteri, escola
de l'amor de Jesucrist? / ¿On és, oh soledat!, lo teu **salteri**? /
¿On tos rengles de monjos, presbiteri, / que, com un cos sens
ànima, estàs trist? / ¿D'Ursòlo a on és lo dormitori? / ¿La cel-
da abacial del gran Garí? / ¿On és de Romualdo l'**oratori**, / los
pal·lis i retaules, l'or i evori / que entretallà ha mil anys cisell
diví? / Los **càntics** i les llums s'esmortüen; / la rosa s'esfullà
com lo roser; / los **himnes** sants en l'*arpa* s'adormiren, / com
verderoles que en llur niu moriren / quan lo bosc les oïa més a
pler. / Dels romànics altars no en queda rastre, [...] / Com dos ge-
gants d'una legió sagrada / sols encara hi ha drets dos **campanars**
[...] / Una nit fosca al seu germà parlava / lo de Cuixà: «Doncs,
que has **perdut la veu**? / Aíguna hora a ton **cant** me desvetllava /
i ma veu a la teva entrelligava / cada matí per beneir a Déu. /
—**Campanes** ja no tinc —li responia / lo ferreny **campanar** de
Sant Martí—. / Oh, qui pogués tornar-me-les un dia! / Per **to-**
car a morts pels monjos les voldria; / per tocar a morts pels
monjos i per mi.

III. Concepció religiosa

3.1. *El cant (coral) com a eina per educar en la religió*

Verdaguer veié que el poble que anava a l'església, provinent del camp, canta-
va de forma espontània i ballava, i pensà que el cant seria un bon vehicle per a la seva
missió: transmetre la paraula de Déu. Aquest pensament prové del luteranisme. El seu
fundador, Luter, escrigué corals per cantar a l'església a fi que els fidels aprengues-
sin passatges de la Bíblia, i després creà escoles de cant on ensenyava música als
infants.

30. «Los dos campanars», epíleg *Canigó*. Barcelona: Quaderns Crema, 1995.

Verdaguer recull aquesta manera de fer en els seus poemes-lletres de cançons que ell categoritza en termes d'himnes, goigs, càntics i cobles. Fruit d'aquesta ferma voluntat, edità en fulls solts cançons per tal que els feligresos les cantessin a la seva parròquia. Així es recull en una carta enviada a un seu editor a Barcelona, el Sr. Collell:³¹

Pense ab los 25 goitx del cor de Jesús i 50 goitx del mes de Maria, enviïm 100 de l'Amor de Jesús i 50 poesies de Jesús als pecadors.

Verdaguer, en vida, edità els següents cançoners: *Cobles a la divina pastora*, Vic, 1870, impressora Valls; *Novas cançons de Nadal*, Vic, 1871, impressora Anglada (conté «Lo tam-patam-tam» i «Cançó del rossinyol»); *Cobles del cor de Jesús*, Vic, 1872; *Cançonetes del mes de Maria*, Vic, 1872 (conté «Coblas de l'amor de Jesús»); *Oració de la bona mort*, Vic, 1874. I un volum que anomenà *El cicle montserratí* que incloïa els títols següents: «L'himne del mil·lenari», al costat de «El virolai», els «Goigs de Nostra Sra. de Montserrat», les «Cançons de Montserrat» i l'himne de la coronació.

El valor espiritual del cant es fa palès en els nombrosos poemes que hi dedica:³²

Vos cantaré en l'hivern de la pobresa, / Com en l'estiu de la felicitat, / La de Jesús, dolça cançó que he apresat. / Faça's, senyor, la vostra voluntat.

Perquè us faça companyia, / Vos fundà aqueix monestir, / hon en terra nit y dia / cants del cel pugau sentir. / Lo seu Fill vos hi empenyora / Per cantàrvoshi també.

Sobre els cors de cantants fa una imatge divina:³³

Dessota mos finestrals, / qui canta al so de la lira? — Un Chor d'àngels i de Verges / que l'Etern Pare ens envia, / nuviatge de Glòria, / per sembrar flors i harmonies. / La Cançó que va cantant / mai la terra l'ha sentida:

[...] i quan de mort suau / sommiareu amb mi, / bressats amb cant diví / d'àngels i de verges.

El cant ve acompanyat de música com a costum:³⁴

31. O. CARDONA, *Els goigs i càntics de J. Verdaguer*. Barcelona: Barcino, 1986.

32. «Fiat voluntas tua», *Flors del Calvari*. «Goigs de Sta. Mª de Ripoll», *Ayres del Montseny*.

33. «Mort de santa Gertrudis», *Idil·lis i cants místics*.

34. «La creu», *Idil·lis i cants místics*.

Amb **música** a l'entorn / ressona nit i jorn / gran **canticela**: / a baix joves i vells, / a dalt **canten** aucells [...] / Refilen tots un **cant**, [...] / i un de blanc que hi fa niu / amb aire més joliu / **canta** i s'alegra.

El cant és un element catàrtic:³⁵

Jo us **cantaré** lo dia del suplici / sobre mon llit d'espines de dolor [...]

Com bé diu la dita popular:³⁶

Qui plora sos mals augmenta, / qui **canta** sos mals espanta;

Amb aquest esperit musical parlà dins dels seus poemes de diversos gèneres musicals:

3.2. *Salms, himnes, càntics i al·leluia*

SALMS. També dins del seu afany per reunir música i religió fa esment en molts dels seus poemes dels salms, els salms de David i, fins i tot, ell mateix esdevé l'instrument en el qual fa sonar la música Déu:³⁷

Doncs, què us heu fet, superbes abadies, / Marcèvol, Serrabona i Sant Miquel, / i tu, decrepit Sant Martí, que omplies / aqueixes valls de **salms** i **melodies**, / la terra d'àngels i de sants lo cel?

L'altre de sucre melós, / i el **psalm**, dels mos de la terra, / li sembla el que duu més plors.

HIMNES. El poeta esdevé un rei David:³⁸

David el rey, el citarista, [...] lejos de cantar **himnos** a los demonios, los perseguía con su música de verdad, como cuando Saúl estuvo poseído, y aquel, sólo con su canto, lo expulsó.

Los **càntics** i les llums s'esmoreïren; / la rosa s'esfulla com lo roser; / los **himnes** sants en l'*arpa* s'adormiren, / com verdores que en llur niu moriren / quan lo bosc les oïa més a pler.

35. «Fiat voluntas tua», *Flors del Calvari*.

36. «Flors de Miracruz», *Flors del Calvari*.

37. «Epíleg. Los dos campanars», *Canigó*.

38. M. FICINO, *op. cit.* «Epíleg. Los dos campanars», *Canigó*; «Cant d'amor», *Idil·lis i cants místics*.

Dormiu en la meua *arpa*, / himnes de guerra / brollau, himnes
d'amor; / com cantaria els núvols de la terra / si tinc un cel al
cor [...]

AL-LELUIA. Els cants religiosos: *càntics* del propi i de l'ordinari de la mis-
sa:³⁹

I esperant al sol, / Després de la pluja / Del Divendres Sant /
Cantaré Al·leluia.

Tornau-me al fornai, / tornau-me a l'enclusa, / que jo a cada
colp / cantaré Al·leluia.

De llàgrimes bé en plorí, / Mes ara canto Al·leluia; / Les que es
ploren per Jesús / és Jesús qui les eixuga.

S'acaba el Divendres Sant / I la Pasqua va arribant; / Lo meu
plor se torna cant. Al·leluia. [...] D'on anava amb l'arpa al coll /
a cantar versos a doll, / m'han llençat com un ca foll. Al·leluia.

CÀNTICS. En trobem en préstec, d'històrics i del poeta:⁴⁰

C'est le refrain du *cantique* de l'Agneau quelques-uns pou-
vent trouver ce *cantique* un peu triste; mais qu'il est harmonieux
et doux au coeur, pour moi, je n'en veux pas savoir d'autre.
St. Francesc de Sales

Canta'ns-en un [...] / dels *càntics* de Sion. / ¿Com cantaria
en forastera terra [...] ?

Quan se n'adonen los Àngels, entonen / *càntics* de festa que es
tornen de dol.

[...] Lo cor vessaba de *càntics* [...] / Jo em sentí unes ales néi-
xer / I volí de flor en flor, / A quiscuna que em somreia / Li dictava
una cançó; / [...] I adéu, floretes del bosc, / Per la bresca de mos
càntics / ja no teniu prou dolçor.

De les branques i bardisses / surten *càntics* i remors [...] / Amb
un *càntic* d'amorettes / Io n'he fet dormir més dolç.

39. «Fent creus», *Flors del Calvari*. «A món Déu», *Idil·lis i cants místics*, «Flors de Mi-
racruz», «Caramelles», *Flors del Calvari*.

40. «Fiat voluntas tua», *Flors del Calvari*. «Super Flumina», *Idil·lis i cants místics*. «Ro-
salía», «Les tres volades» i «Càntic de l'esposa», *Idil·lis i cants místics*.

3.3. Cants religiosos: les hores. El propi i l'ordinari de la missa

L'ofici establia l'ordre de les hores segons l'ordre de sant Benet: maitines, laudes, prima, tercia, sexta, nona, vespres i completes. El gradual recull totes les parts de la missa cantades ja siguin del propi o de l'ordinari i la disposició segons el calendari religiós (Pasqua, Advent, Nativitat, etc.).⁴¹

Del monestir amb los monjos / Gofredo cantar en lo chor, /
Canta maitines a l'hora / que les canta el rossinyol / com l'abella,
de l'hort místic / va volant de flor en flor, / de l'antífona al versicle,
/ del versicle a la lliçó [...] / i el psalm [...]

3.4. Instruments divins

I sobre els instruments: «El logos de Déu [...] que prové de David [...] menyspreà la lira i la cítara, instruments sense ànima, i omplí d'harmonia [...] aquest univers [...] Entona un himne a Déu mitjançant l'instrument polifon i canta amb l'instrument que és l'home: donat que tu ets per a mi una cítara, una flauta i un temple. Una cítara per la teva harmonia, una flauta pel buf diví, un temple per la teva raó, per tal que la cítara ressoni melodiosament, el buf animi i el temple faci un lloc al senyor.» Verdaguer transforma també l'objecte sagrat en un instrument antic, com l'arpa, la cítara, la lira o el salteri:⁴²

de l'aspre creu / me n'he feta una arpa / una arpa real [...] / per
clavier d'or / sos claus hi posava; / per cordes, neguits / i plors
d'enyorança. [...] / Davant de Jesús / me poso a tocar-la, / i en
himnes sens fi / lo meu cor esclata. [...] / Oh, creu, dolça creu, / de
Jesús aimada, / puix sobre el meu cor / te tornes una arpa, [...]

De penyores d'amor / Jesús mil me n'ha dades / m'ha dat un calze
d'or / i una arpa d'or i plata. / [...] Me'n poso a tocar l'arpa /
cantant a terra i cel / l'amor que m'embriaga / I em volen prendre
l'arpa [...] / Però deixeu-me l'arpa / Deixeu-me-la tocar / [...] /
mentres begau lo vi.

Mon cor és una arpa / de cordes d'argent / com l'amor les polsa /
sols l'amor les sent [...]

la lira del divinal cantor:⁴³

41. «Dolça visita», *Idil·lis i cants místics*.

42. «L'arpa» i «Lo calze i l'arpa», *Flors del Calvari*. «Mon cor és un llibre», *Idil·lis i cants místics*.

43. «Lo pecador de Jesús», «Somni de la Glòria», «Dolça visita» i «Mort de santa Gertrudis», *Idil·lis i cants místics*.

Mes si és mon cor / una mundana *lira*, / jo arreu ne trencaré
les *cordes* d'or, / i si res més que vós *canta* i sospira, / fins trencaré
la *corda* de l'amor.

Aixís que allí el veure / d'un teu brot penjaré / la dolça *lira*
[...]

Cançoneta ma *cançó* / veu de ma *lira* / tot volant de mans en
mans, / de vila en vila.

Qui canta al so de la *lira* ? / —un cor d'àngels i de verges /
que l'etern pare ens envia / per sembrar flors i harmonies.

la *cítara*.⁴⁴

Cor de Jesús, oh *cítara sagrada* / que abeuja en rius de *música*
al cel / si és font de mos cànctics regalada / i rajaran més dolços
que la mel.

Un dia d'abril / prenguéreu la *cítara* / per cantar als sants / suau
melodia; / ploràreu sa mort, / cantàreu sa vida / i a vostre cantar
lo cel responia [...] / A la vostra *cítara*. / mes jo canto per vós /
per vós el cant posàreu en mos llavis / la *cítara* en mos dits [...]

Tot lo que tinc a tos encants pots vendre [...] / de trobador la *cítara*
em pots pendre.

Per tes dures espines donaria [...] / lo serafí sa *cítara* i ses ales.

el salteri:

*Exurge, gloria mea, exurge / psalterium et cithara. Salm 56, 9*⁴⁵

I empra aquestes imatges en primera persona, com si ell fos l'instrument de
Déu:⁴⁶

Mon cor és una *arpa* / de cordes d'argent; / com l'amor les pol-
sa, / sols l'amor les sent; [...]

o part de l'instrument:⁴⁷

44. «Cant d'amor» i «No ploreu», *Idil·lis i cants místics*. «Al món» i «La corona d'espines», *Flors del Calvari*.

45. «L'arpa», *Flors del Calvari*.

46. poema de Sant Francesc

47. «L'arpa», *Flors del Calvari*.

De penes, senyor, / doneu-me'n encara; / puix són vostre **arquet**, / l'**arquet** de la gràcia / feriu-les-ne fort / les **cordes** de l'ànima.

Així, alguns instruments populars esdevenen divins dins la seva poètica.⁴⁸

Los àngels volen i **canten**, / Si l'un toca el **violí**, / L'altre toca la **guitarra**;

Ta mare cantarà perquè no plores / estels del mar darem-te per joguina / i una **arpa de corall** / [...] S'omple el cel de **músiques** i gales a l'hora del bateig / [...] En desvari sa mare sent **cantúries** [...]

El cor: àngels i sirenes

La imatge dels cors és romàntica: «els àngels canten una dolça melodia». En canvi les sirenes, éssers mitològics, en aquest context representen el món oposat als àngels.⁴⁹

Àngels que al món baixeu, com voladúries / d'abelles al roser; / endolciu vostra **música i cantúries**.

Cantau, Angelets, cantau [...] / Cantau, **Angelets**, cantau fins a l'hora de l'alba. / La verge bressa que bressa, / Los **Àngels** canten que canten; / Si bonica és la **cançó** / Més bonica és la **tonada**.

Si brolla en ton jardí / aqueix **concert diví** / que m'extasia,

Los aucells que entre les branques / Sospiren tan dolçament, / Són angelets d'ales blanques [...] / Puntejant l'**arpa** d'argent.

Guarniu-me'l, **Àngels**, / bressau-me'l, **arcàngels** / [...] Quan se n'adonen los **Àngels**, **entonen** / **càntics de festa** que es tornen dol.

I trobem Verdaguer sota aquesta forma.⁵⁰

Gronxant-lo, com en braços de **sirenes**, / lo posen en blanfssimes arenes, / de joncs i coral·lines en coixí, [...]

48. «La fugida a Egipte» i «Marina», *Idil·lis i cants místics*.

49. «Cant d'amor», «La fugida a Egipte», «Al cor de Jesús», *Idil·lis i cants místics*.

50. «Lo pecador a Jesús», *Idil·lis i cants místics*. *Dos màrtirs de ma pàtria*, Vic, 1865.

I al sentir **cantúries** de sirena / Jo que d'amor bec en la divina
font / Del pecat me relligo amb la Cadena / Que ahir junyí als cri-
minals del món.

Fregar lo foch de sas animas [...] / En díscols **cantars**, ab que /
Traïdora sirena hauria / Fet adormi'ls mariners.

IV. Verdaguer, escriptor de la lletra musical

Mossèn Cinto Verdaguer va escriure molts poemes per ésser musicats, però també moltes lletres per ser cantades per la seva parròquia dins la celebració de la missa o bé en els aplecs a les ermites. Les cançons que va escriure perquè fossin cantades a la seva parròquia les aplegà en un sol volum que anomenà *El cicle montserratí*, que incloïa els títols següents: «L'himne del mil·lenari», al costat de «El violai», els «Goigs de Nostra Sra. de Montserrat», les «Cançons de Montserrat» i l'himne de la coronació. Ell mateix distingí els gèneres: goig, càntic, himne i cobla, tot i que, de vegades, per la seva estructura algunes d'aquestes etiquetes no es corresponen amb el gènere usat. Hi ha d'altres poemes que són dividits en diferents estrofes i una tornada que es repeteix després de cada estrofa, responnent a l'estructura de la cançó més primitiva.

4.1.1. Els goigs

La paraula **goig** designa el gènere que tracta els set goigs de la Verge Maria. Més endavant el nom es generalitzarà i s'aplicarà a qualsevol cant o lloança a la Verge o als sants. Verdaguer en el recull *Aires del Montseny* aplega diversos temes del gènere amb els següents títols: «Goigs de Santa Maria de Ripoll» (recollida també al volum *Pàtria*), «Goigs del Beat Romeu de Llivia», «Goigs en llaor del gloriós Sant Miquel dels Sants». També trobem els «Goigs dels ous», «Los set goigs de les Caramel·lies», «Goigs de Pasqua», els «Goigs de la Mare de Déu del Mont» —santuari on el poeta sojornà el 1884— referits als misteris de la Pasqua. Altres títols són els «Goigs de sant Taló» i els «Goigs de Nostra Senyora de Montserrat», que va escriure amb motiu de les festes del mil·lenari l'any 1881. Els goigs han estat estudiats a bastament des d'un punt de vista literari i la música que els acompanyava resta en la memòria dels feligresos, gent del camp que anava als aplecs de les ermites per cantar als seus sants i a la Verge, costum que Verdaguer descriu dins els seus poemes d'aquesta manera:⁵¹

Au —Què hi farem ? —Què vols fer-hi ? / Cantar los **goigs**,
fer el badoc

51. «L'aplec de la Gleiva», «Els camillaires» *Jovenfvoles*.

Los pastors se posen a **cantar** com les campanes i els aucells [...] quina **cançó** cantaran [...] Alçant els ulls enlaire, com cercant inspiració, veuen allà dalt al capdavant del turó [...] lo santuari de la Mare de Déu del Mont [...] i sos **goigs**, senzillíssims i bonics vénen als llavis de tots.

Segons el poeta, la música i la lletra dels goigs són improvisats pel poble, o sigui, que es devien transmetre gràcies a la tradició oral. Avui, d'alguns goigs de les ermites ens ha arribat la música perquè algú es va dedicar a recollir-la o a transcriure el que ell recordava de la infantesa. Però qualsevol intent és només una aproximació. Sí que sap que els goigs es cantaven en una època de l'any, que segons el calendari corresponia a l'arribada de la primavera (també queda així recollit en la descripció que fa el poeta del paisatge: de les flors, els ocells cantant en els arbres), que coincideix dins el calendari cristià amb la Pasqua.

4.1.2. Cobles

Dels cants o lloances que no es referien als misteris de goig, sinó a la Verge o als sants, en deien pròpiament *cobles*. El mot *cobles* respon a una forma de composició estructurada en diverses estrofes, a les quals sempre se'n poden afegir d'altres. Verdaguer anomenà les seves primeres composicions *cobles* i només anomenà *goigs* les referides a la Mare de Déu de Montserrat. Títols d'algunes de les seves cobles són: «Cobles del cor de Jesús», «Cançons de Nadal i de Maria» i «L'estrella del maig». Al recull *Aires del Montseny* trobem «Cobles de la Mare de Déu del Roure» (també dins el volum *Pàtria*) i «Cobles a la Divina Pastora». Les cobles són un gènere que ja trobem documentat a l'època de Ramon Llull, testimoniatge que recull a la seva obra *Blanquerna* i que Mn. Alcolver i F. de Borja Moll transcriuen al *Diccionari Català-Valencià-Balear*: «Lo canonge... ballà ab los tafurs, e dix estes *cobles* de Nostra Dona»; també a la crònica de Ramon Muntaner: «Si a infàmia d'algú és feyt libell famós o desonest, co és saber, *cobles* o altres àvols dictats.»

4.1.3. Himnes

Els *himnes*, que Verdaguer cita als seus poemes, deriven de l'himne homèric i són un gènere musical propi de l'edat mitjana que consisteix en una exaltació triomfal i solemne de les excel·lències dels cavallers. Segons el *Tresor de la llengua* de Mn. Grieria l'himne és la «poesia religiosa, llatina, escrita per a ser cantada. És dedicada a un sant».

4.1.4. Càntics

Cant religiós o litúrgic. Els *càntics* unien les veus dins l'església en una lloança o suplicació comuna. Es cantaven en algunes accions no litúrgiques (sobretot a

les missions). Eren de metre pentasil·làbic en estrofes de vuit versos i es repetien els darrers amb insistència. Dos dels càntics de Verdaguer més coneguts són «Plor de la tórtora» amb què va guanyar els Jocs Florals de 1873 i «Sant Francesc s'hi moria», que presentà als Jocs Florals de 1874. El 1889 es recolliren en dos volums els fulls solts que Verdaguer encarregava imprimir i emprava per difondre els càntics amb el nom de *Col·lecció de càntics religiosos per al poble*. L'escrit «Lo cornamusaire» de Verdaguer, amb publicació pòstuma, associa els cants a l'evocació de les festes de Pasqua.

4.1.5. *El gènere popular com a religió: les caramelles*

A la segona part de *Flors del Calvari* trobem unes **caramelles**. Les caramelles de Verdaguer duen noms diferents: *Goigs dels ous*, *Los set goigs de les Caramelles*, *Goigs de Pasqua*. Es cantaven al segle XIX a Espanya i a la Catalunya Nord. La tradició explica que el jovent saludava les cases amigues i inventava corrandes per afalagar les noies. Els nois eren correspostos amb obsequis d'ous i botifarres, costum que el poeta recull a «L'aplec de la Gleva» i «Los camillaires». El nom de les caramelles i la seva sonoritat s'expliquen pels caramells o flabiols que sonaven. Les corrandes dels camillaires eren molt populars.

4.1.6. *La cançó*

Aquest gènere tan popular és un dels més antics, neix a l'edat mitjana i encara avui manté la seva estructura: una estrofa i tornada. Dins d'aquesta estructura Verdaguer intitulà alguns dels seus poemes com a cançons, com la «Cançó del raier» dins el volum *Pàtria*, Biblioteca Selecta, Barcelona (1970), musicada pels compositors T. Buxó, O. Farga, i J. Sancho Marraco:

Só fill del Noguera
dins un raí nasquí;
ma esposa és raiera,
raier vull morir.

o les subtitula així: «La barretina (Cançó de l'últim barretinaire de França dedicada al pintor olotí Don Joaquim Vayreda)» —a la qual posà música C. Candi—. D'altres les descobrim per tenir aquesta estructura: «Lo Comte Arnau», que ha inspirat diversos compositors catalans. A vegades, pel títol o pel tema i el contingut. En «Lo trobador» n'imita la forma.

I

¿Doncs on va lo trobador
amb l'arpa a l'espatlla,
de la lluna al tèrbol raig

que apar d'una llàntia?
Se'n puja al Castell d'Orís
a cantar l'albada
Sota el gòtic finestral
de la castellana.
Tot caminant cap a Orís
va taral·lejant-la,
mirant sempre a solixent
si l'aurora hi guaita.[...]

II

Ell polsa les cordes d'or
i canta i refila
l'albadeta que ha dictat
per terrena aimia.

III

Cantaran lo passerell
i la cadenera,
i us dirà lo rossinyol
que vós sou lo sol
de la pàtria meva.

IV

Si no s'hagués aturat
Del Ter a la vora,
A cantar a vostres peus,
Glevatana hermosa,
Ja seria el trobador
Un batall de forca.

4.2. *Cançons i peces instrumentals sobre poemes de J. Verdaguer*

Tot seguit veurem alguns exemples de com l'esperit romàntic de Verdaguer ressona més enllà del seu temps i arriba als nostres dies.

4.2.1. L'Orfeó Català

Ben coneguda és la seva relació amb l'Orfeó Català i amb el mestre Antoni Nicolau, director del cor, autor de nombroses cançons amb les lletres del poeta i a qui Verdaguer dedicà i envià les primeres publicacions de llibres seus. Moltes d'aquestes cançons segueixen vives en el repertori de les entitats corals. A la biblioteca de l'Or-

feó Català, s'hi poden trobar primeres edicions dels poemes amb una dedicatòria escrita pel poeta al mestre Nicolau, així com les partitures (algunes manuscrites, esbossos, originals, diverses versions) de les cançons de qui fou director del cor de l'Orfeo. Entre aquestes hi ha les següents:

Cançons d'oficis:	<i>Cançó dels escolans</i>
	<i>Cançó dels llauradors</i>
	<i>Cançó del Pelegrí</i>
Cants de lloança:	<i>Cançó de la Moreneta</i>
	<i>La filla de Maria</i>
	<i>Teresa</i>
Càntic d'alliçament:	<i>Jesús als nois</i>
Cançons sobre el calendari religiós (la Pasqua):	<i>Divendres Sant</i>
Cants tradicionals:	<i>Cançó de la rosa</i>
Cançons sobre la mort:	<i>La mort de l'escolà</i>
	<i>Fulcite me floribus</i>
	<i>Entre flors</i>

4.2.2. Altres compositors: dels modernistes als contemporanis

Sobre els punts exposats en aquest article podríem parlar aquí tant dels compositors modernistes com dels que han vingut després. Els compositors anomenats contemporanis, que empen diversos llenguatges, alguns difícils d'entendre o d'escoltar per al públic que no ha estat educat musicalment, quan un poema de Verdaguer els inspira proven de fer una cançó on la lletra s'entengui i la música reflecteixi l'esperit poètic.

En l'apartat de les composicions basades en la naturalesa cal destacar els poemes dedicats a la tórtora i el rossinyol, que inspiren diversos títols: «El plor de la tortra» d'A. Massana, «Plor de la tórtora» d'O. Farga i amb el mateix títol la peça de M. García Morante, «El gemito de la tortorella» de Marian Viñas, «El rossinyolet» d'A. Massana, «Rossinyolet que plores» d'A. Massana, «A un rossinyol» de F. Sires i «Si jo tingués un rossinyol» d'A. Massana, per exemple. I els dedicats a les flors i plantes: «La viola» de J. Altisench, «Les cinc roses» d'E. Avellà, «La farigola» de J. Borràs de Palau, «Lo lliri blanc» de N. Bonet i «El lliri blanc» de P. Solé, «Lo gessamí» de T. Buxó i «El gessamí» de P. Solé. I als animalons que sempre rondan per les flors: «A les abelles» d'O. Farga.

Dins de l'apartat religiós caldria destacar: «Rosa de la mare de Déu» de N. Bonet, «Jesús Infant» de J. Soler, «Lo sant Nom de Jesús» de T. Buxó, «On sou mon Jesús» de J. Lamote de Grignon. I dins dels gèneres religiosos: el «Virolai de la M. de D. de Montserrat» de J. Rodoreda, la «Cobla de la M. de D. del Roure» de M. García Morante, «A la verge» de J. Pich Santasusanna i quatre melodies religioses de F. Montserrat Ayarbe.

El poema *Canigó* és una gran obra èpica basada en quatre cors bàsics: cor de monjos, cor de fades, cor de goges i cor de sants, que es combinen amb cants solistes: la fada de l'ermita, la fada de Meritxell, etc. Aquest cant, en el sentit èpic, ha inspirat el «Cant de Gentil» de J. Baucells, «Muntanyes del Canigó (Cançó del pastor)» de J. Pahissa, el «Cant de les fades» a Marian Viñas, «La fada de Lanós» a

Lluís Millet i «La fada de Roses» d'A. Vives, entre d'altres. I «L'emigrant» d'Amadeu Vives, que esdevingué de seguida l'ensenyà del nacionalisme català.

4.2.3. Obres amb solista o agrupació vocal

Els gèneres vocals emprats són el lied, el coral, obra per a solista vocal acompanyat de recitador, instrument solista i orquestra. També hi ha obres per a un instrument solista que canta la melodia del poema. Alguns exemples són:

La rosa de Jericó	Manuel Oltra	obra per a cor
Evocacions	Mercè Torrents	obra per a piano
La barretina	J. Carles Blanch	obra per a soprano, tenor, alt i baix
En defensa pròpia	J.M.Pladevall	obra per a piano, veu i recitador amb orquestra; reducció per a soprà i piano
Al món	J.M.Pladevall	piano, veu, recitador i orquestra; reducció per a soprà i piano
Amor	M.Garcia Morante	obra per a veus blanques
L'Atlàntida	M.Garcia Morante	lied
Poema de sant Francesc	Josep Soler	orquestra (OCB) i mezzosoprà

En aquest apartat és important destacar que molts compositors en escriure la peça han suprimit alguns versos per tal que encaixés en el seu motlle musical, o se n'han fet adaptacions. «La cançó del pelegrí» d'Antoni Nicolau és un dels exemples que hi podem trobar.

4.2.4. Un poema per a diverses formes musicals

Un mateix poema inspira diversos compositors. Per exemple, són objecte de diverses escriptures musicals:

4.2.4.1. «A Betlem» poema musicat per:

- Àngel Rodamilans (1 veu o cor a l'uníson i harmònim o orgue)
- Nicolás de Tolosa (veu i orgue o harmònim)
- Joaquín Portas (veu i orgue)
- Josep M. Tarridas (cor i piano)
- Joaquim Rial (1 veu amb acompanyament d'orgue)
- J. F. Casajús (veu solo i cor amb acompanyament d'orgue o harmònim)
- Antoni Lupresti (veu a cor amb acompanyament al piano)
- C. Candi (villancico pastoril a 3 veus amb acompanyament d'orgue o piano)

4.2.4.2. «A Maria» poema musicat per:

- Muset Ferrer (veu a cor amb acompanyament d'orgue o harmònim)
- Joan Fargas (pregària per a tible o tenor amb orgue o harmònim)

Ernesto Solé Fornés (veu amb orgue o harmònim)

Joan Pich Santasusanna (ària per a baríton amb acompanyament de piano)

Josep Cumellas Ribó (1 o 2 veus, cor, acompanyament d'orgue o harmònim)

Eudald Serra Buixó (veu amb orgue o harmònim)

José Antonio de Donostia (veu amb orgue o harmònim)

4.2.4.3. *L'Atlàntida*, que en el món de la música s'ha traduït en dos gèneres ben diferents, va inspirar una òpera a Manuel de Falla i un lied a Manuel García Morantes.

4.2.5. Any Verdaguer

L'any Verdaguer ha estat el motiu o l'excusa per fer encàrrecs a compositors contemporanis perquè en sortissin de manera espontània algunes propostes de concerts i per editar alguns CDs. La cantata que Salvador Brotons ha escrit per a l'Orquestra de Vic acompanyada per les corals Sant Jordi, Canigó i els cors Montserrat i Nens de l'Escola de Música per encàrrec de l'Ajuntament de la localitat, que s'estrenà el 17 de març al Teatre Atlàntida, i la cantata de Josep Baucells per als nens i nenes de totes les escoles de Vic, que va cloure l'Any Verdaguer el 13 de desembre al Teatre Atlàntida, en són dues mostres representatives. Una composició de J. M. Pladevall sobre *Flors del Calvari* per a tenor i orquestra de corda i l'encàrrec de l'OBC a Josep Soler, l'obra per a orquestra i mezzosoprano *El poema de sant Francesc* estrenada a l'Auditori el 22 d'abril, en són altres mostres contemporànies a les quals cal afegir diversos concerts. Com els de la Principal de la Bisbal amb sardanes inspirades en Verdaguer; el de l'Orquestra Simfònica del Vallès amb compositors i lletres de poetes catalans el 28 de setembre; el concert del Cor Nacional de Petits Cantors i l'Orquestra Nacional d'Andorra el 16 d'abril; la cantada de cançons amb lletra de Verdaguer de l'Orfeó Lleidatà el mateix dia i el concert de la Federació dels Cors de Clavé i la Banda Municipal de Barcelona amb el títol *Verdaguer-Clavé, dues veus per a un poble* el 9 de juny, així com el concert homenatge a Verdaguer que organitzà l'Orfeó Català al Palau de la Música el 20 d'octubre. D'altra banda, també s'han d'esmentar els muntatges com el que la Camerata de Cançó Tradicional interpretà amb el nom de *L'arpa de Jacint Verdaguer i La pomerola o el naixement del poeta*, espectacle poèticomusical sobre el poema narratiu de la darrera època de Mn. Cinto. A això cal afegir la publicació de diversos treballs musicals: *Roser de tot l'any* de Columna Música, *Sis roses sis poemes* de Josep Coll, el de la Federació dels Cors de Clavé i el que edita el Patronat d'Estudis Osonencs.

4.2.6. Notes sobre algunes cançons

Tot seguit, per il·lustrar aquesta comunicació, es reproduïxen les primeres pàgines d'alguns manuscrits originals dels mestres Antoni Nicolau i Lluís Millet, per gentilesa de l'arxiu documental i bibliogràfic de l'Orfeó Català. Les anotacions entre cometes corresponen a notes del compositor a la partitura original.

Fig. n. 1 Manuscrit 2/345

Cançó del pelegrí escrita en la tonalitat de sol major, per a tenors I i II, barítons i baixos. Aquesta és una cançó inclosa dins el cicle montserratí d'Antoni Nicolau. El compositor es pren la llicència de suprimir dos versos del tercer paràgraf del poema de Jacint Verdaguer (he vist el Cap del gos, / he vist el Roc del moro) per tal d'adaptar-lo al ritme musical.

Fig. n. 2 Manuscrit 2/308

Cançó de la Moreneta, «Petita glosa de la Salve per a Nicolau» sobre la poesia de mossèn Jacint Verdaguer, escrita en la tonalitat de re major, que comença «a poc a poc» i «molt afectuós». Dues frases «Moreneta en sou» i «És que el sol vos toca» de quatre semicorxeres més una negra i lligadura de corxera més pausa corxera (la primera frase) i dues negres (la segona), donen la clau rítmica de la cançó, que es repeteixen insistentment.

Fig. n. 3 Manuscrit II/374

El comte Arnau de Lluís Millet escrita en la tonalitat de do major, en compàs 5/4, per a solo de baríton, cor de noies (contralts), tenors i baixos. La interrogació de les dues primeres preguntes acaba en do4: «¿Tota sola feu la vetlla muller leal?», «¿Tota sola feu la vetlla viudeta igual?», mentre que la resposta està en sol 3: «No la faig jo tota sola Comte l'Arnau», «No la faig jo tota sola valga'm Déu Val». I així es repeteixen totes les estrofes, amb estructura de cançó trobadoresca, cançó medieval, mentre el cor només sospira «¡Ah!», pujant o baixant de nota entre una segona i una quarta.

Fig n. 4 Manuscrit 2/446

Sospirs de Lluís Millet, transcripció per a cor mixt (soprans I i II, contralts, tenors o baixos) de l'original per a cant i piano feta pel mateix Lluís Millet. Escrita en la tonalitat de fa major, en 2/4, juga amb els contrastos d'un petit cor i els d'un gran cor, pel que fa a densitat musical. Comença «moderat i dolçament» amb la «(boca quasi closa)», per expressar musicalment aquests «Sospirs».

V. Conclusions: la música dins la poètica de Verdaguer

«La poesia romàntica, tota sola, semblant a l'epopeia, pot esdevenir mirall del món a l'entorn, imatge de l'època. I malgrat això, també és la poesia romàntica lliure de tot interès real o ideal, aquella que millor pot flotar entre allò presentat i allò que es presenta sota les ales de la reflexió poètica; pot portar sense atur aquesta reflexió fins a una més elevada potència, i multiplicar-la com en una sèrie infinita de miralls.» (fragment del n. 116 de la revista *Athenäum* (1799) que s'atribueix a F. Schlegel). Crec que aquesta afirmació defineix la concepció poètica de Verdaguer, un

romàntic que respon a les inquietuds del seu temps: retorn al passat històric —emmirallant-se en Grècia—, cerca de la religiositat absoluta, expressió de la bellesa i la perfecció ideals que troba dins de la naturalesa (el cant dels ocells). Una imatge que expressen aquests versos:

Lo món s'omple de llum, / lo cel de **melodia**, / i al test del fi-
nestró / una rosa mig s'obria.

Una poesia tan melodiosa que es pot parlar de melodia poètica que ha inspirat i inspira tants compositors.

Andante

He vist les dot-zes

ma-Tes mes, qui s'hi en-mi-li nohi fan dot-zes vi-

si-tes les An-gels com a-vans L'an-cel·l en-ca-ra-hi mi-a les flors d'hi han que

L'an-cel·l en-ca-ra-hi mi-a les flors d'hi han que

Fig. 1. «Cançó del pelegrí», Antoni Nicolau.

a: a to
a: 1/2 to alt

16 16 16 16

de jany, d'una

El Comte Arnau

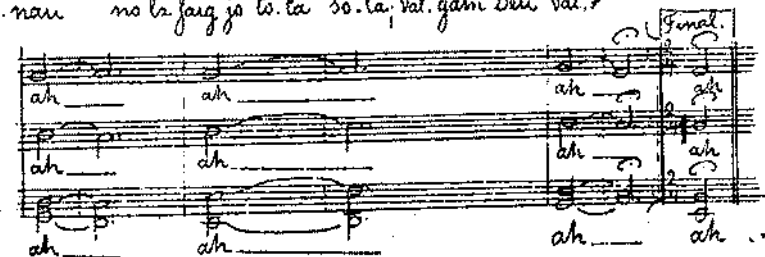
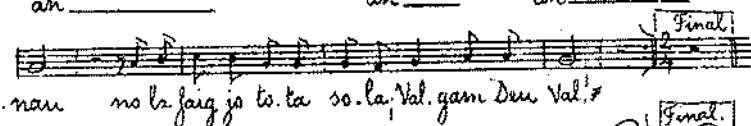
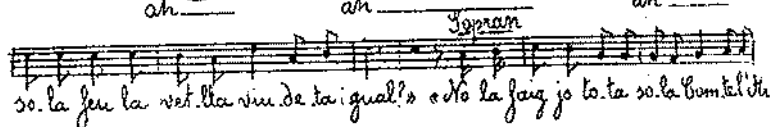
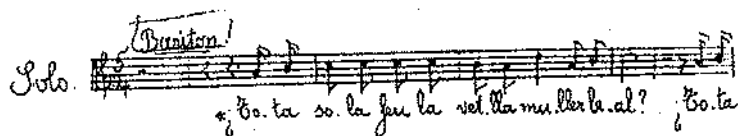

Fig. 3. «El comte Arnau», Lluís Millet.

Offendit i dolorem.

(Pia quasi cloro)

dim.

(Pia quasi cloro)

dim.

Comorati

(Pia quasi cloro)

dim.

Spirant

(Pia quasi cloro)

dim.

Fluctuant

(Pia quasi cloro)

dim.

(Pia quasi cloro)

Fig. 4. «Sospirs», Lluís Millet.